

IEVADS

Ir 2020. gada 11. septembris. Raiņa dzimšanas diena. Manas istabas logā Dubultu Rakstnieku mājā ieplūst spirts gaiss. Dzirdama netālās jūras šalkoņa. Vakara blāzmā kāpā prožektorī izgaismo mākslinieces Olgas Šilovas radīto jauno vides objektu – Aspaziju.

Pa logu veros uz taciņu, kas tagad lepni dēvēta par ielu un nes dzejnieces vārdu. Pirms cik gadu desmitiem viņa te gāja uz jūru? Vai gāja? Kā es – ik rītu un vakaru. Šobrīd mēs esam vienaudzes. Aspazija pat nedaudz jaunāka. Takas galā Meierovica prospektā 20 viņai piederēja māja. Liela. Divi stāvi. Vilciena līnija šķīra vieglas pastaigas iespēju gar Lielupes krastiem. Bet no verandas logiem upes tecējums bija jaušams.

Uz jūru ejot, Aspazija gāja garām klasiskai jūrmalas koka stila mājai, kurā vasaras vadījis mākslinieks Vilhelms Purvītis. Vai viņi satikās? Aprunājās? Kā es – ar inteligento, savrupīgo nama tagadējo saimnieku Miltiņa kungu, kurš puķu vietā prot izaudzēt skaistu, ziedošu, apbrīnas vērtu... burkāna stādu.

Raiņa dzimšanas dienā pabiju dzejas pasākumā *Raiņa cepiens* dzejnieku namā Baznīcas ielā 30, Rīgā. Organizatore – muzeja speciāliste Elvira Bloma. Arī dzejniece. Savā uzrunā Elvira visiem atvainojās. Vai sapratišot? Ko? Vārdu *cepiens*.

Kas ir Rainis? Kāda nozīme viņa daiļradei? Vai rakstītais vārds virza indivīda un sabiedrības procesus? Es vēlreiz pārliecinājos par senu patiesību – katram ir sava vērtību izpratnes skala. *Savs* Rainis, Gēte, Aspazija, Imants Ziedonis, Ojārs Vācietis, Lija Brīdaka, Amanda Aizpuriete, Raimonds Ķirķis. Un tā sarakstu varētu turpināt.

Rainis un Aspazija *maizi devuši* vairākām literatūrpētnieku, zinātnieku, muzejnieku paaudzēm. Arī man. Turpmākais – uzdrīkstēties stāstīt par dzejnieku dzīves faktiem, vīdi, cilvēkiem un pašai par sevi. Stāstīt Tev, lasītāj, par sievieti, kura no savas mājas toreizējā Gončarova prospektā devās pastaigās gar jūru. Varbūt. Ūdens šalkoņa, vēja brāzmas, saules stari, sniega vērpētes liek domāt? Atcerēties? Pieņemsim, ka tā. Aspazija realitātē apmeklēja māju, kuru ar savu mīlo kopā bija cēlusi Jaundubultos. Piestāja pie žoga. Rezignēti paklusēja. Dvēsele sāpēs vaidēja, bet bija jāiet tālāk. Varbūt viņa atcerējās Diķa ielas nedaudz mežonīgo dārzu. Varbūt bija iekšēja nevēlēšanās pārcelties un ikdienu vadīt pašā Rīgas centrā Baznīcas ielā? Varbūt.

Lasītāj, es uzdrošinos Tevi vest ekskursijā, stāstīt par kādu īpašumu, kuru 20. gadsimta 20. gados juridiski iegādājās pusmūža sieviete. Māja droši vien bijusi lieciniece vētrainiem vēsturiskiem un privātiem notikumiem, laikmetu griežos izturējusi dažādu valdību maiņu, pieskaņojusies jaunu noteikumu ieviešanai. Parasti šādos gadījumos mēdz izsaukties: *Ja sienas prastu stāstīt!* Diemžēl tās klusē, neprot savu redzējumu izteikt ar vārdiem, bet atstāj liecības tapešu kārtās, griestu rotājumos, grīdas uzslāņojumā un krāsojumā, kopējā aurā.

Ilgus gadus pētīju, vētīju nama vēsturi, cilvēku likteņus. Es ieaugu mājā. Māja mani pieņēma. Māja, neatkarīgi no fiziskās atrašanās vietas, palika manā sirdī.

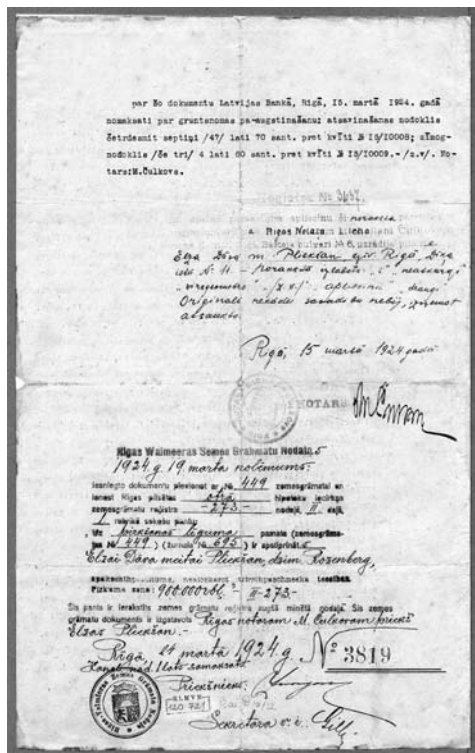
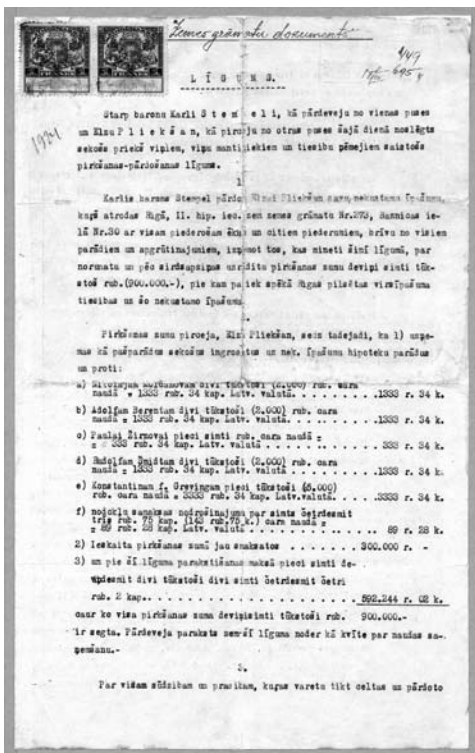
ASPAZIJAS UN RAIŅA DZĪVES NORISES BAZNĪCAS IELAS 30 IEKĀRTOŠANAS LAIKĀ. 1924. GADA PAVASARIS – 1926. GADA RUDENS

1924. gada martā turpinājās Baznīcas ielas pirkšanas procedūra. Martu Aspazija saukusi par savu mēnesi, jo 16. datumā ir viņas dzimšanas diena. Bet, ja rūpīgi pasekojam dzejnieces biogrāfijai, tad atrodam faktus, kur viņa min, ka dzimusi 17. martā. Arī dzimšanas gadu Aspazija bija izmainījusi. *Saimnieču un zelteņu kalendārā 1895. gadam* publicēta Jaņa Jansona biogrāfiska apcere par jauno dzejnieci. Tur norādīts nepareizs dzimšanas gads – 1868. Turpmāk tas figurē visu viņas mūžu, un tikai pēc aizvadītas simtgades 1968. gadā literatūrzinātniece Saulcerīte Viese atklāja īsto dzimšanas gadu – 1965. Vēl 2020. gadā dzejniekiem veltītajā pieminēklī Šveicē, Lugāno, ir iegravēts – *Aspazija 1868–1943*.

1924. gada martā Aspazija dienasgrāmatā atzīmēja, ka pārdzīvojusi lielas un briesmīgas bēdas. No kaimiņu suņu nežēlīga uzbrukuma aizgāja bojā skaistais, mīlais dzejnieces runcis Mikiņš. Arī Rainis savā dienasgrāmatā pieminēja šo negadījumu, piebilstot, ka tāds liktenis iepriekš jau bijis melnajam un Didzim.

Marta beigās sniegts arī pārskats par radošo darbu gada pirmajos trīs mēnešos. Uzrakstīti un periodikā publicēti 330 dzejoļi, *Zila debess* sarakstītas 110 lapiņas, tad vēl vācu valodā tulkotie dzejoļi. Un rēķinu burtnīca kārtīgi aizpildīta. Pie kārtējiem rēķiniem pieskaitītas arī dzeramnaudas – 250 rubļi, bet pie ārkārtējiem – zobu dakteris – 6 000 rubļu. Tāpat govij tērēta zināma summa.

5. martā Rainis dienasgrāmatā ierakstīja: “*Izņemu honorāru “M. ķēn. [Mušu ķēniņš]” 7000, “Fausts” 6000 r.*” Un: “*Siverss atnāk, izsauc no izrādes: viss būs drīz kārtībā, vēl 4000 rbļ. jāmaksā.*” 14. martā: “*Eju pie notāra, pilsētas paziņojums, jāmaksā 3000 r. Arī Siverss grib vēl 4000 rb.*” 25. martā uz notāra kantori devās Aspazija: “*Pēc pusdienas In[iņa] uz Siversu.*” 28. martā savukārt Rainis: “*.. eju uz notāru, saņemu pirk[šanas] kontraktu par namu, piemaksāju vēl 7600 rb., bet tomēr kopsumma tikai drusku pāri 1 m[iljonam], un domājām 1200 t[ūkstošus].*” Nu Baznīcas ielas namam bija likumīgs jauns īpašnieks – ASPAZIJA.

Baznīcas ielas 30. nama pirkšanas līgums

Lai būtu pilnībā skaidrs, kādu īpašumu dzejniekpāris nopirka, publicēju Pirkšanas-pārdošanas līgumu.

LĪGUMS

Starp baronu Kārli Stempeli, kā pārdevēju no vienas puses un Elzu Pliekšānu, kā pircēju no otras puses šajā dienā noslēgts sekošs priekš viņiem, viņu mantiniekiem un tiesībuņēmējiem saistošs pirkšanas-pārdošanas līgums.

I

Kārlis barons Stempel pārdod Elzai Pliekšānai savu nekustamo īpašumu, kurš atrodas Rīgā, II. hīp. Iec. zem zemes grāmatu Nr. 273, Baznīcas ielā Nr. 30 ar visām piederošām ēkām un citiem piederumiem, brīva no visiem parādiem un apgrūtinājumiem, izņemot tos, kas minēti šinī līgumā, par norunātu un pēc sirdsapziņas uzrādītu pirkšanas zumu deviņi simti tūkstoš rub. (900 000.—), pie kam paliek spēkā Rīgas pilsētas virsīpašuma tiesības uz šo nekustamo īpašumu.

II

Pirkšanas zumu pircēja, Elza Pliekšāna, sedz tādejādi, ka 1) uzņemas kā pašparādus sekošus ingrosētus uz nekustamo īpašumu hipotēku parādus un proti:

man būtu jāraksta ceļojuma piezīmes. Es jau arī biju sācis rakstīt, bet nu nāk Tavas kartiņas viena par otru bēdīgākas, un es nezinu, kur likties no uztraukuma, protams, darbs jāatmet. Mīlo, mīlo Inīn, vai Tēv nepietiktu jau divu mēnešu uztraukuma? Vai tiešām mums jāaiziet postā tik mulķīgā, smieklīgā kārtā kā kādiem tukšniekiem, kuriem nau nekāda cita darba un mērķa?”

Raiņa ceļojuma laikā Aspazijai bija jārisina steidzamās saimnieciskās lietas. Jāsaņem ires maksa no Baznīcas ielas nomniekiem, jākārtro Raiņa izsniegto vekseļu papīri u. c. Dzejnieces ikdienu traucēja arī Diķa ielas mājas pircēji.

6. maijā Rainis atgriezās Rīgā. Spriežot pēc ierakstiem Raiņa dienasgrāmatā, gan atmosfēra mājās, gan savstarpējās attiecības bija saspīlētas.

10. un 13. maijā Aspazija un Rainis devās uz Arkādijas parku filmēties. To organizēja fotogrāfs, operators Mārtiņš Lapiņš, kurš filmēja Latvijas kultūras darbiniekus pēc Izglītības ministrijas pasūtījuma. Mēmās filmas kadros redzams, ka Rainis un Aspazija sarunājas, taču Raiņa balss ieraksti ne radio, ne dokumentālos kadros nav saglabājušies. Zinot, ka Rainis 1928. gadā apmeklēja Norvēģiju un ar runu uzstājās Oslo radio, muzejnieki mēģināja atrast dzejnieka balsi norvēģu zemē, bet diemžēl bez panākumiem. Rainis dienasgrāmatā pieminējis, ka bērņus filmas kadriem *aizņēmiēs* no sava drauga, sociāldemokrāta Andreja Veckalna.

1926. gadā Aspazijas dienasgrāmatā nav daudz ierakstu. Baltajai papīra lapai dzejniece uzticēja savas dvēseles pārdomas, skaudrumu, kas saistīts ar Raiņa atsvešināšanos. Dzejniekiem bija savstarpēji sāpīgas izjūtas. Gados jaunās Olgas Kliģeres līdzdzīvošana vienā mājā šo situāciju vēl vairāk saasināja. 1. jūlijā Aspazija rakstīja: “*Cik ilgs laiks pagājis, kamēr es savu biogrāfiju atkal uzņemu!*

Tik daudz noticis! Visa mana dzīve izpostīta, katastrofa pēc katastrofas – vai to var vārdos tvert?”

Es visu biju uz vienas spēļu kārts likuse: savu darbu, mīlu uz vecākiem, māmiņu, tētiņu, brāļiem un māsiņu, uz draudzību, visu, visu sava vīra dēļ, un tas mani ir atmetis kā vecu lupatu!

Un kam par labu? Kādai zem, ļoti zem viduvējai garīgā ziņā, un skaista arī ļoti viduvēja. .. Viņas pozitīvās? Rožaini vaigi, uzšminkāti ar dārgo pūderi, kuru mans vīrs naudā viņai devis.

Te man jāsaka, ka viņš pret viņu ļoti devīgs un pret mani visu mūžu ļoti skops bijis. . .

Viņa ir ap 30 gadu un viņam 60, tas ir galvenais.”

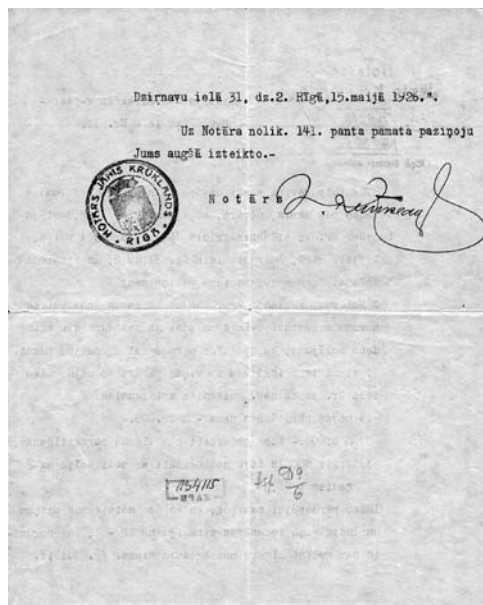
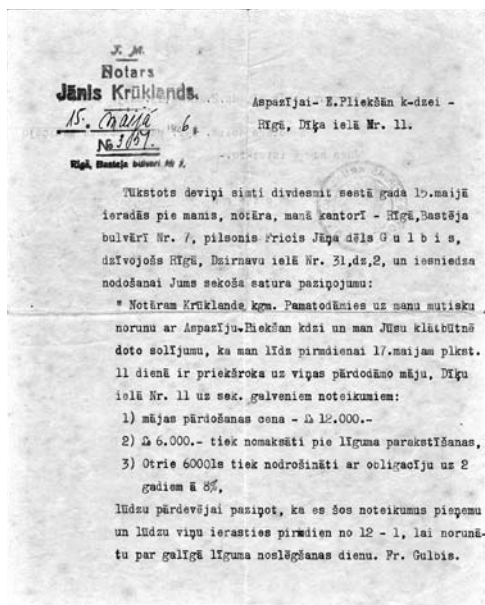
Maija beigās Diķa ielas namam uzradās nopietns pircējs – Zaķu ģimene. Kontraktu noslēdza pie Rīgas notāra Jāņa Krūklanda. 20. maijā dzejnieks dienasgrāmatā ierakstīja: “*Nu namiņš pārdots, viens dzīves posms beigts. Līdz ar 60 gadiem. Trūkst vēl Nobelprēmijas. Jāstrādā.”*

ASPAZIJA UN RAINIS BAZNĪCAS IELĀ 30. 1926.–1929.

Pirms pārcelšanās uz pastāvīgo dzīvesvietu Baznīcas ielā Rainis devās uzlabot veselību Ķemeru sanatorijā. Apmeklēja dakterus, ņēma vannas, lai būtu iedvesma un spēks rakstīt, strādāt. 6. septembra ieraksts: “*Nemiers pamatā visai dzīvei, tik mīla nomierina un darbs. Tā izvest kā lielu domu, te dzīves noslēpums.*”

Aspazija no Diķa ielas mājas uz Baznīcas ielas namu pārcēlās dzīvojt jau augusta beigās vai septembra sākumā. Rainis tobrīd bija Ķemerās. 2. septembrī Aspazija rakstīja Rainim: “*Mīlo zelta draudziņ. Solīju gan Tev pēc pāra dienām Tevi apciemot, bet neiznāk: te ir ļoti daudz darba, un man nav vairs ne agrākā spēka, ne prieka pie krāmēšanās. Vienmēr arī ar svešiem darīšanas: dažādi rēķini, nokārtošanas. Ūdens, elektrība. .. Grāmatu kaudzi arī saliku tā, ka Tu kaut ko varētu atrast, tur jau pat grāmatu lapas neturējās kopā. ..*

Es personīgi jutos ļoti noguruse, un man grūti iedzīvoties jaunos apstākļos, esmu pavisam grūtsirdīga, tā laikam būs mana pēdējā krāmēšanās, vismaz es to vairs neuzņēmos. Nu

Notāra paziņojums Aspazijai

17. martā laikrakstā *Sociāldemokrāts* ievietota apjomā neliela literatūrkritiķa Pētera Ķikuta apcere *Aspazijas sešdesmit gadi*. Žurnālists atzīmēja, ka Aspazijas dzeja izaugusi un nobriedusi mūsu strādniecības pirmajās pašreizējās cīņās ap 1905. gadu, ka Aspazijas lugas un dzejoļus cienīs tāpat kā Šillera nemierīgās un cēlā ideālisma apgarotās rindas, ka latviešu literatūrai Aspazija ir attīstījusi ideju un ideālu drāmu un augsti pacēlusi romantiskā nemiera un krāšņuma liriku. Būdamā tīra romantiķe, Aspazija savā dzejā vairās no tiešās realitātes, likdama tai atspoguļoties fantāzijas izveidotos pagātnes tēlos, kurus dzejnieces radošai personībai ir iespējams vairāk padziļināt, vairāk idealizēt. Pēteris Ķikuts atzina, ka Aspazijas dzejai ir liela popularitāte un iespaids strādniecībā. Žurnālists, īsi pārstāstījis Aspazijas dzīves gājumu un daiļrades būtiskākās iezīmes un raksta nobeigumā publicējis jubilāres dzejas rindas:

*Es skrēju pār dzelmēm
Un kļuvu par vētru, –
Es skrēju pār liesmām
Un kļuvu par zvaigzni, –
Es skrēju pār dzīvi
Un kļuvu par dzeju.
novēlēja “daudz dzīves un dzejas gaišuma!”*

Rainis un Aspazija Baznīcas ielas dzīvoklī. 1927. gads

G. Jablowskas grāmatas "Sapnis par Mēnesmeitiņu vēstulēs, atmiņās, dzejā" atvēršanas svētki

2017. gadā Elvīra Bloma strādāja pie zinātniski pētnieciskām tēmām – *Aspazijas Rainim sūtīto pastkaršu attēlu tematika (1908–1913)*; *Liktenīgās sievietes tēls Aspazijas daiļradē un dzīvē*; *Raiņa Gētes "Fausta" tulkojums*; *Rainim un Aspazijai piederējušie mākslas darbi*. Dora Pauzere veidoja jaunas muzejpedagoģiskās programmas, strādājot pie tēmām – *Bērnības tēma Aspazijas dzejā un Raiņa dzeja bērniem*. Jāņa Zāliša pētītās tēmas – *Aspazija un Anna Rijniece – mazzināmas biogrāfijas lapaspuses*; *Kultūras fonds – no Raiņa līdz Ziedonim*; *Veidenbaums Raiņa, Andreja Upīša un Viktora Eglīša dramaturģiskajās iecerēs*; *Jaunsudrabiņš Raiņa personīgajā bibliotēkā un dienasgrāmatā*.

Mana tēma 2017. gadā bija *Raiņa, Aspazijas un Olgas Klīģeres epistulārais mantojums*. Rezultāts – grāmata *Sapnis par Mēnesmeitiņu vēstulēs, atmiņās, dzejā* (apgāds *Madris*). 14. marta Raiņa un Aspazijas Zinātniskajiem lasījumiem sagatavoju referātu *Aspazija, Pēterim Stučkam aizejot. 1932. gads*, 29. septembra – *Raiņa sabiedriskā darbība (1926–1928)*. *Rainis izglītības ministrs*.

23. februārī tika noskaidroti Latvijas Televīzijas un Latvijas Radio rīkotā konkursa "Kilograms kultūras 2016" laureāti. Starp tiem nominācijā Kultūras mantojums gada balvu ieguva Raiņa un Aspazijas muzeju atjaunošanas projekts.

6. martā svinīgā ceremonijā noskaidrojās konkursa *Latvijas Būvniecības gada balva 2016* ieguvēji. Raiņa un Aspazijas māja guva atzinību nominācijā Rekonstrukcija.

2018. gadā Raiņa un Aspazijas māju apmeklēja 5826 cilvēki, tika novadītas 223 ekskursijas un noorganizēti 55 sarīkojumi muzejā un 3 ārpus muzeja. Sarīkojumu tematika